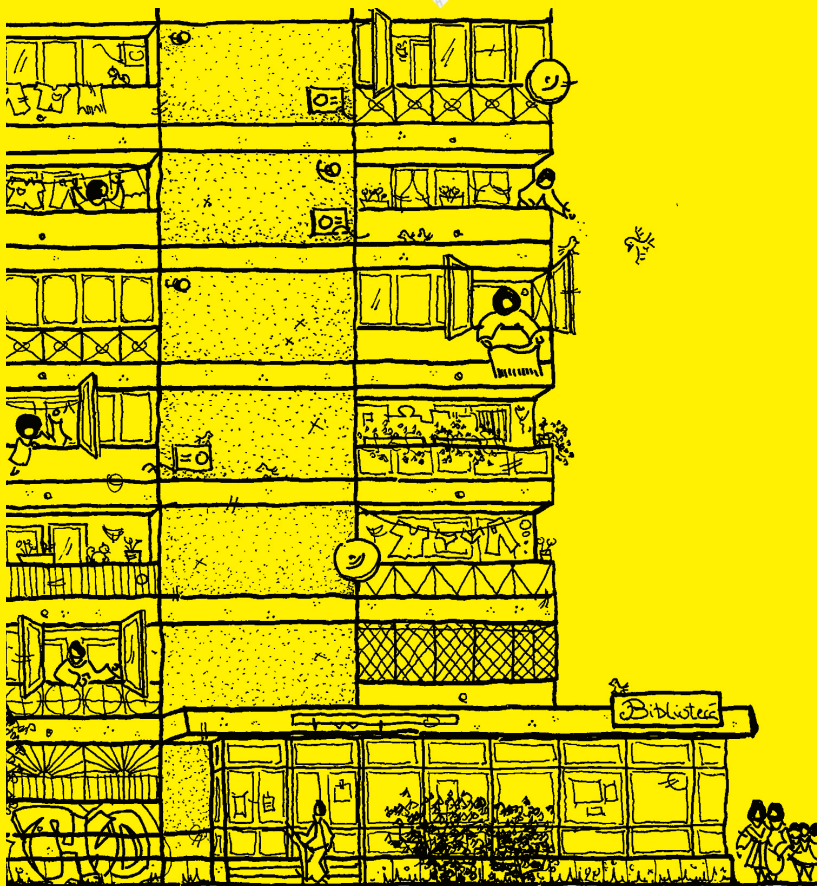

RAPORT DE CERCETARE

HARTA

BIBLIOTECILOR

DE CARTIER din BUCUREȘTI

Autori: Alex Axinte, Alexandru Vârtej
Decembrie 2021 – Septembrie 2022
București

BIBLIOTECA
METROPOLITANĂ
BUCUREȘTI
FILIALA ALEMAȘ

BIBLIOTECA
METROPOLITANĂ
BUCUREȘTI

1. INTRODUCERE

Bibliotecile publice din București se află într-o continuă luptă pentru supraviețuire.

Subfinanțarea cronică a infrastructurii culturale, acoperirea inegală a orașului, spațiile improprii și mai recent pandemia, au afectat capacitatea de funcționare a bibliotecilor publice, contribuind la scăderea constantă a consumului de carte. Cu toate acestea, prin grija și solidaritatea bibliotecarilor și cititorilor, bibliotecile de cartier sunt locuri importante pe harta comunităților, ca resurse valoroase în peisajul actual marcat de o degradare a producției și distribuției culturale și educaționale din proximitatea locuirii.

În acest context, s-a derulat între decembrie 2021 și septembrie 2022 proiectul de cercetare calitativă **Harta Bibliotecilor de Cartier (HBC)** care și-a propus să răspundă câtorva întrebări:

- Care a fost evoluția istorică a bibliotecilor de cartier din București, de la înființare, până în prezent, în contextul social, politic și urbanistic?
- Ce tipologii de biblioteci se pot identifica din punct de vedere al contextului urban și al organizării spațiale?
- Ce fel de relații sociale generează biblioteca de cartier ca spațiu public și comunitar?

- Care sunt actorii implicați în viața bibliotecilor de cartier din București și ce fel de relații sociale se formează între aceștia, precum și între aceștia, bibliotecari și bibliotecă?

Cercetarea s-a desfășurat din perspectiva prezenței bibliotecilor publice în peisajul spațiilor civice ale orașului și a urmărit să evidențieze rolul bibliotecilor în viața comunităților locale și contribuția lor la menținerea echității urbane. Rezultatele cercetării caută să aducă argumente pentru valorizarea, susținerea, dezvoltarea și extinderea rețelei de biblioteci publice din cartiere.

2. METODE DE CERCETARE

Cercetarea a presupus realizarea unui studiu complex, interdisciplinar, în care au fost utilizate mai multe metode de cercetare specifice antropologiei, urbanismului și istoriei. Cercetarea a avut o pronunțată componentă calitativă, bazată pe o metodologie participativă, cu accentul pus pe cercetarea de teren.

Au fost organizate ateliere de cartografiere la care au participat cititori și bibliotecari din toate filialele BMB. Prin intermediul discuțiilor provocate, contribuțiile participanților s-au materializat pe o hartă a zonei din proximitatea bibliotecii și au ilustrat diferite puncte considerate importante de către participanți, de la reperi majore, la destinații zilnice, dar și o serie de spații educaționale, culturale și civice aflate în apropierea bibliotecii. Pe baza acestor schițe, a fost redesenată o hartă suport a „cartierelor văzută din ușa bibliotecilor”, ce conține toate reperele marcate în fiecare atelier. Astfel trasate, reperele au funcționat ca suport și au devenit context pentru bibliotecile de cartier.

Intercalate cu atelierul, au fost realizate 16 interviuri semi-structurate, la care au participat 12 bibliotecari și 9 cititori recomandați de bibliotecarii din filiale. Interviurile cu bibliotecarii au continuat seria de 8 interviuri derulate anterior cercetării de față, realizate de către Alex Axinte în cadrul cercetării doctorale, la care au participat 10 respondenți. Interviurile au urmărit relația dintre cititori, bibliotecari și bibliotecă și s-au desfășurat în majoritate în spațiul filialelor.

Ulterior, interviurile au fost transcrise și analizate în cadrul unor discuții de lucru între cercetători prin analiza tematică, de unde au rezultat o serie de teme comune.

Atelierul de cartografiere sau interviurile organizate cu bibliotecarii și cititorii în filiale au constituit ocazii pentru desfășurarea observației. Documentarea s-a materializat prin note de jurnal, schițe și fotografii. Cercetarea a urmărit modalitățile de interacțiune dintre diferitele categorii de utilizatori și spațiul interior și exterior al bibliotecii, dar și aspecte particulare, ca amenajările informale, adaptările, zonele de participare a cititorilor. Analiza a vizat identificarea unui caracter al fiecărei bibliotecii, de unde au rezultat câteva tipologii, clasificate în funcție de contextul în care sînt găzduite.

În paralel cu cercetarea de teren, au fost consultate periodice, fotografii, afișe și pliante din arhiva BMB și a Bibliotecii Centrale Universitare (BCU) și documente sau legislație disponibile online. Din parcurgerea materialelor, au rezultat o serie de categorii de subiecte, printre care: evoluția filialelor bibliotecii metropolitane, programe specifice, biblioteci specializate, amenajarea spațiilor, participarea comunității. Pe baza analizei acestor documente, a fost trasată evoluția istorică a bibliotecilor de cartier din perspectivă urbanistică și a rolului lor în viața comunităților.

LA BLOC - STRADAL

- 03. BIBLIOTECA CEZAR PETRESCU**
Calea Griviței, Nr. 192
- 04. BIBLIOTECA MARIN PREDĂ**
Str. Știrbei Vodă, Nr. 168, Bl. 20B
- 08. BIBLIOTECA LUCIAN BLAGA**
Șos. Mihai Bravu, Nr. 116, Bl. D5
- 09. ARTOTECA**
Șos. Mihai Bravu, Nr. 4, Bl. 60C
- 11. BIBLIOTECA COSTACHE NEGRUZZI**
Șos. Pantelimon, Nr. 239, Bl. 62
- 12. BIBLIOTECA SONORĂ PENTRU NEVĂZĂTORI ȘI AMBIOPI - BSNA** (deschisă la cerere)
Șos. Mihai Bravu, Nr. 4, Bl. 60C
- 14. MEDIATECA**
Șos. Mihai Bravu, Nr. 4, Bl. 60C
- 16. BIBLIOTECA EMIL GÂRLEANU**
Bd. Octavian Goga, Nr. 6, Bl. M25
- 17. BIBLIOTECA BOGDAN PETRICEIU HAȘDEU**
Str. Traian, Nr. 2, Bl. F1
- 18. INSTITUTUL MIRCEA ELIADE** (deschis la cerere)
Str. Traian, Nr. 2, Bl. F1
- 31. BIBLIOTECA NICHITA STĂNESCU**
Calea Crângași, Nr. 19, Bl. 11B

LA BLOC - PAVILION

- 06. BIBLIOTECA PETRE ISPIRESCU**
Str. Făurei, Nr. 1, Bl. P11
- 13. BIBLIOTECA ALEXANDRU ODOBESCU**
Str. Oborul Nou, Nr. 13, Bl. P10
- 19. BIBLIOTECA LIVIU REBREANU**
Str. Lucrețiu Pătrășcanu, Nr. 13, Bl. G1
- 20. BIBLIOTECA ION NECULCE**
Str. Dristorului, Nr. 97-119, Bl. 63
- 22. BIBLIOTECA OTILIA CAZIMIR**
Str. Turnu Măgurele, Nr. 19, Bl. S1
- 24. BIBLIOTECA ALEXANDRU MACEDONSKI**
Str. Turnu Măgurele, Nr. 13, Bl. S2
- 27. BIBLIOTECA VASILE ALECSANDRI**
Calea Ferentari, Nr. 72, intr. C
- 29. BIBLIOTECA MIHAI EMINESCU**
Al. Valea Prahovei, Nr. 3, Bl. 8S14
- 30. BIBLIOTECA NICOLAE LABIȘ**
Str. Brașov, Nr. 14, Bl. 2S14
- 32. BIBLIOTECA GEORGE TOPÎRCEANU**
Str. Veteranilor, Nr. 7-9, Bl. 6

LA CAȘĂ

- 01. BIBLIOTECA MIHAIL SADOVEANU**
Str. Tache Ionescu, Nr. 4
- 07. BIBLIOTECA ION CREANGĂ**
Str. Christian Tell, Nr. 10
- 10. BIBLIOTECA DIMITRIE CANTEMIR**
Str. Viitorului, Nr. 52
- 23. BIBLIOTECA GEORGE COȘBUC**
Str. Radului, Nr. 40
- 26. DEPOZITUL DE COLECȚII NICOLAE OLAHUS**
(deschis la cerere) Str. Gura Lotruului, Nr. 9

ÎN BLOCKHAUS

- 05. BIBLIOTECA IOAN SLAVICI**
Str. Radu Beller, Nr. 26
- 15. BIBLIOTECA ELENA VĂCĂRESCU**
Str. Colței, Nr. 27
- 25. BIBLIOTECA IENĂCHITĂ VĂCĂRESCU**
Str. Bosianu, Nr. 10
- 28. BIBLIOTECA GHEORGHE ȘINCAI**
Str. Prelungirea Ferentari, Nr. 5

ÎN PARC

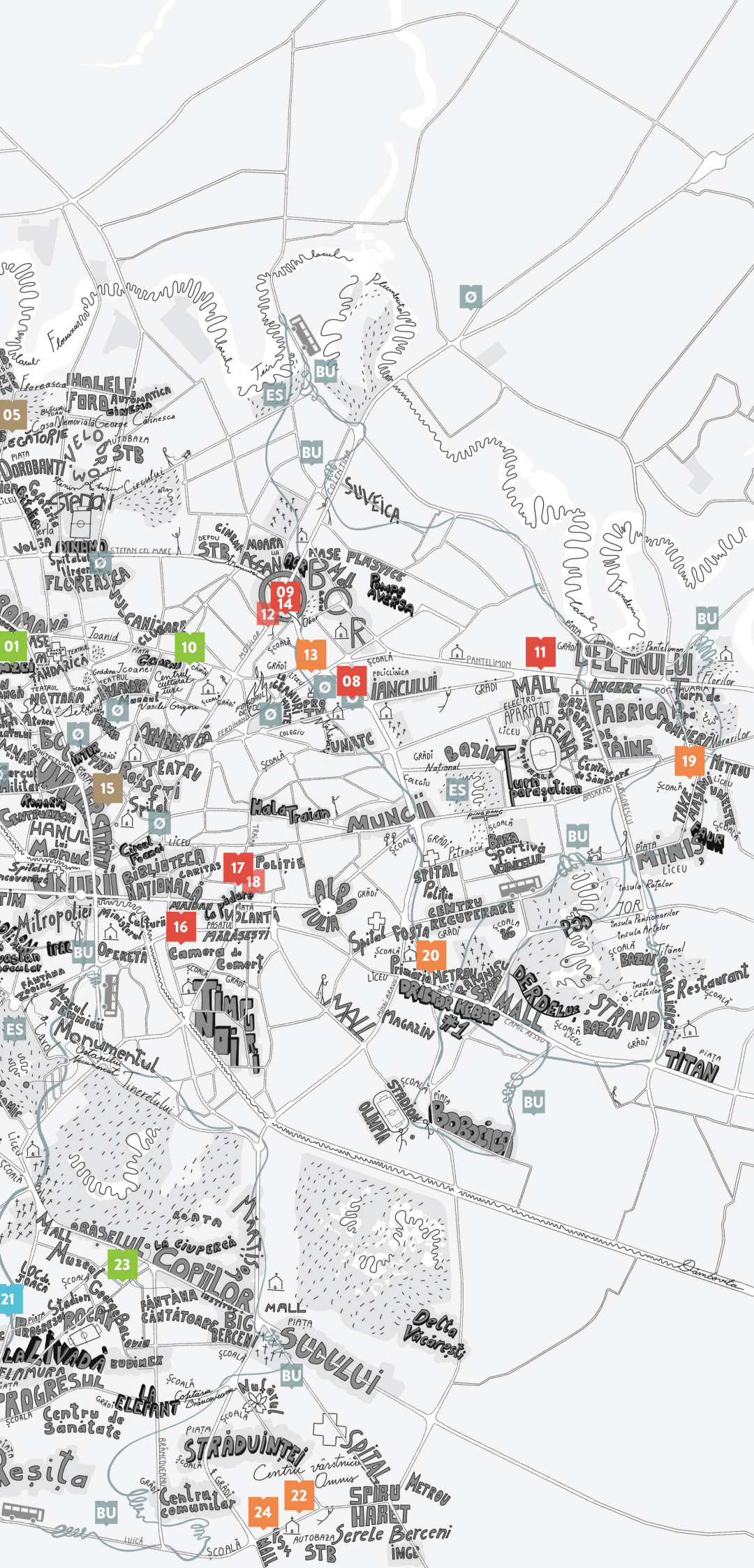
- 02. BIBLIOTECA DIMITRIE BOLINTINEANU**
Bd. Bucureștii Noi, Nr. 105

LA COMPLEX

- 21. BIBLIOTECA NICOLAE BĂLCESCU**
Șos. Giurgiului, Nr. 86-92

BIBLIOTECI ÎNCHISE (DUPĂ 1990)

- Ø. SPAȚII PIERDUTE
- X. ÎNCHISE PUBLICEI (depozite)
- ES. BIBLIOTECI ESTIVALE (anulate)
- BU. BIBLIOTECI (anulate)

11

10

05

04

01

01

ØX

3. ANALIZĂ

Datele colectate prin diferite metode au fost centralizate și analizate folosind analiza tematică, prin care au fost identificate o serie de teme comune.

3.1. EVOLUȚIE ISTORICĂ Comunitate și cartier

Existența bibliotecilor publice din București începetârziu și cu greu¹. Redeschiderea unei biblioteci trenea și încingea spiritele în viața politică și culturală. Liviu Rebreanu caracteriza mult așteptata înființare a unei biblioteci comunale ca „risipirea unei atmosfere devenite insuportabilă” (Tribuna Edilitară, nr.75/1934). Deschisă în 1934, inițial în clădirea primăriei, ulterior ocupând un apartament de „trei camere și un hol”, Biblioteca Municipală devine „cu adevărat publică” în 1940, avînd un sediu corespunzător, dotată cu personal, aprovizionată cu carte și ușor accesibilă publicului larg (Martinescu, 1998).

Primele biblioteci postbelice se deschid în 1949 în cartierele Grivița și Ferentari, ocupînd foste „localuri” de alimentație publică („Calauza Bibliotecarului”, 1949). Avînd un rol important în arhitectura statului comunist², pînă în 1962 se deschid peste 50 de biblioteci „populare”, în special în cartierele periferice³. Însă urgența demersului și lipsa constantă a fondurilor a făcut

ca bibliotecile să nu fie găzduite de construcții noi, ci în Case de Cultură ori în Cluburi Muncitorești, dar mai ales în case naționalizate (Buluta, 2000). În ciuda intențiilor declarate, bibliotecile au suferit mereu de nevoi materiale. Această precaritate permanentă a generat solidaritate, sprijin și participare din partea cititorilor-vecini, care s-au implicat cot la cot cu bibliotecarii într-un fel de „mentenanță radicală”, de la reparații, donații, voluntariat, pînă la co-gestiune și auto-organizare.

Lipsurile au fost parțial suplinite și de o rețea difuză de programe complementare. Astfel apar „Bibliotecile Mobile” ca programe asociate filialelor fixe: găzduite în spații publice („Bibliotecile Estivale” din parcuri) sau în instituții („Colțul Roșu” din fabrici) sau în spații private gestionate de către cititori voluntari („Bibliotecile de Casă” la domiciliu) sau chiar în filiale mobile

1. Prima bibliotecă publică deschisă în 1838 la Colegiul Sfântul Sava fusese închisă în 1901 (Buluta, 1998).

2. Hotărârea 1542/1951 a Consiliului de Miniștri privind măsurile ce trebuie luate pentru îmbunătățirea activității bibliotecilor din Republica Populară Română.

3. 1 Regională, 48 Raionale și Populare, 8 în Case de Cultură, conform Registrului Statistic București pe anul 1962.

la propriu („Bibliobuzele” pe traseu). Toate aceste tipuri de biblioteci au fost conectate la o grilă oficială, facilitând accesul publicului larg, diseminând cunoștințe și susținând emanciparea civică, dar și exercitând controlul și cenzura de stat⁴. Bibliotecile Raionale devin Biblioteci Populare din 1958, iar numerele sunt înlocuite cu nume proprii, ajungând în prezent la 95% nume masculine. Din 1968, bibliotecile publice din București sunt organizate într-un sistem unitar, devenind filiale ale bibliotecii centrale⁵.

Din anii 1960 începe sistematizarea orașului, apar noile cartiere de locuințe colective, iar populația crește rapid. Toate aceste cartiere aveau nevoie de dotări social-culturale, printre care și biblioteci în proximitate. Între 1965 și 1977, aproape 30% din filialele existente se mută de la case la parterul blocurilor din marile cartiere, procesul continuând pînă la

4. Prezentă și anterior, cenzura a fost intensă între 1947-1989, secretul și controlul cuvântului tipărit fiind cheia regimului politic (Costea, Kiraly, & Radoslav, 1995). Cenzura a fost activă și imediat după 1989, ca o auto-cenzură inversată.

5. Biblioteca Mihail Sadoveanu a devenit ordonator de credite și coordonator metodologic al rețelei, conform Hotărârii 571/1968 a Consiliului Popular București.

finalul anilor 1980. În continuare însă, nu se proiectau și spații special destinate, bibliotecile continuă să fie „găzduite” de spații generice la parterul blocurilor, cu suprafețe reduse, uneori improprii. Cu toate acestea, bibliotecile devin parte din ecosistemul de practici și relații de vecinătate specifice vieții la bloc. Cititorii s-au atașat de „bibliotecă noastră”, dezvoltând un fel de loialitate, în special față de bibliotecarii care reușeau să întrețină o rețea socială în jurul bibliotecii, transformând unele dintre aceste filiale într-un fel de centre comunitare implicite.

După 1989, măsurile de austeritate suprimă programele complementare, Bibliobuzele se anulează și se închid Bibliotecile Estivale, locațiile lor fiind transformate în terase. Începînd cu 1995, bibliotecile pierd aproape 30% din spații prin restituirea în natură a imobilelor naționalizate, aflate în mare parte în centrul orașului. Astfel, dintre filialele rămase deschise, aproximativ 65% se află la parterul blocurilor din cartierele de locuințe colective. După anii 2000 doar câteva dintre filialele evacuate au fost comasate și relocalate, însă pentru prima dată se deschid 2 noi filiale în spații dedicate. În prezent, dintre cele 30 de filiale deschise publicului, aproximativ 50% au în jur de 100mp, iar raportul dintre suprafața bibliotecilor existente și reglementările din ‚Legea Bibliotecilor’ (nr.334/2002) este de 1 la 4.5.

1947 1965

România devine Republică Populară cu o economie centralizată și planificată de stat prin planurile cincinale.

1950

Are loc naționalizarea unor imobile de locuit ce trec în proprietatea statului ca „bunuri ale întregului popor”.

POLITICA ȘI ORAȘUL

1965 1977

România devine Republică Socialistă, experimentând o relativă liberalizare internă și o deschidere externă spre Vest.

1977 1989

Pe fondul plădătorilor externe România alunșpre o dictatură neo-stalinistă într-o criză economico-socială profundă.

1949 1992

Printr-o industrializare abruptă, România se urbanizează rapid, populația Bucureștilui se dublează între 1949 și 1992.

1977

Cu magnitudine 7.2, cutremurul din 4 martie 1977 provoacă aproximativ 1400 de victime, dărâamă 30 și avariază 150 de clădiri în centru.

1950 1990

Față de încercările anterioare destul de timide, din anii 1950 statul începe construcția pe scară largă de locuințe publice în oraș.

LOCUIRE COLECTIVĂ

1960 1990

Din 1960 începe sistematizarea la scară a orașului, construindu-se cartiere de locuințe colective, dotate cu școli, spitale, parcuri, sport.

1934

Fondată în 1934, Biblioteca Municipală București devine de abia în 1940 „cu adevărat publică” într-o clădire dedicată.

BIBLIOTECI PUBLICE

1968

Bibliotecile se organizează într-o rețea cu filiale coordonatoare de raion și cu biblioteca Mihail Sadoveanu ca sediu central.

1949 1989

După 1949, cenzura cuvântului scris s-a intensificat și a devenit sistemică, afectând subiecte și autori din fondurile de publicații.

1951

Decizia 1542/1951 a fost „certificatul de naștere” prin care raioanele au avut 6 luni termen pentru deschiderea bibliotecilor publice în cartiere.

1947

1948

1949

1950

1951

1952

1953

1954

1955

1956

1957

1958

1959

1960

1961

1962

1963

1964

1965

1966

1967

1968

1969

1970

1971

1972

1973

1974

1975

1976

1977

1978

1979

1980

1981

1982

ții
ne,
ecă
ră
și
ză
cială

1990 2007

România devine un stat democratic și intră în UE, dominată în post-socialism de politici neoliberale, austeritate și privatizări masive.

1995

Procesul de retrocedare a proprietăților naționalizate de statul comunist trenează, eșuând în abuz, corupție, evacuări, demolări.

2000

Orașul post-industrial se dezvoltă injust, înlocuind industrii cu retail, fără locuințe publice noi, comodificând resursele comune.

1980 2000

Puterea se materializează în structura orașului prin proiectele gigantice ale Casei Poporului sau Catedralei Neamului.

Se deschide o rețea subterană de magistrale de metrou ce eagă cartierele cu platformele industriale și centrul orașului.

1990

Privatizarea apartamentelor din blocuri creează în București o „super-proprietate” privată de 98% a locuințelor.

1980 1990

Pe fondul austerității, practicile informale de gestiune și grijă a resurselor comune iau amploare în marile cartiere.

2010

Pe fondul termozolării clădirilor și investițiilor în spațiile publice, unele cartiere de blocuri renasc după decenii de subfinanțare.

1989

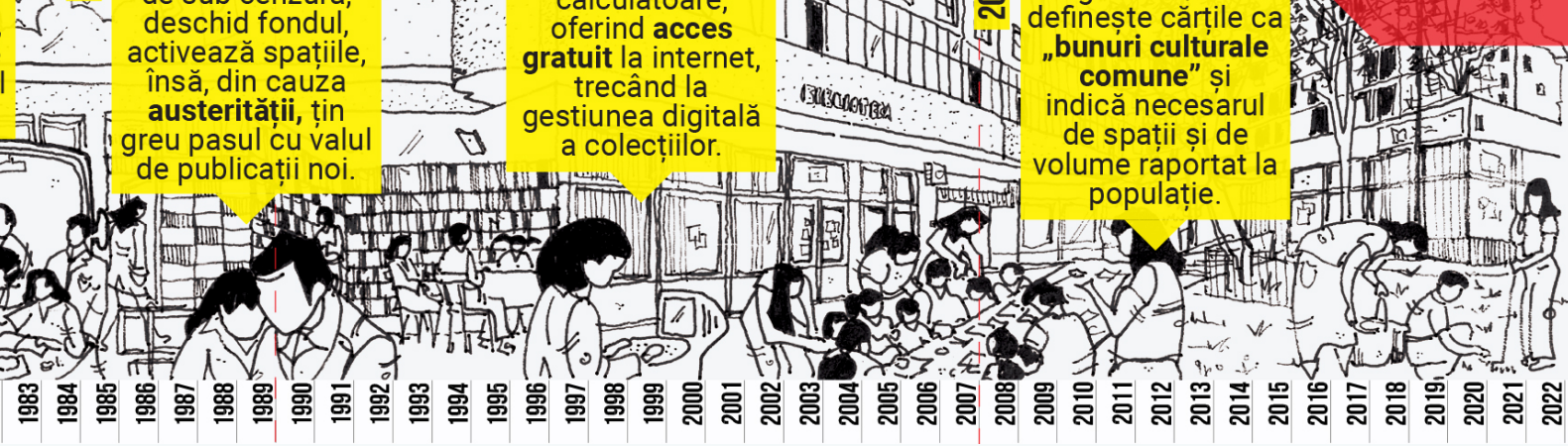
Bibliotecile ies de sub cenzură, deschid fondul, activează spațiile, însă, din cauza austerității, țin greu pasul cu valul de publicații noi.

2000

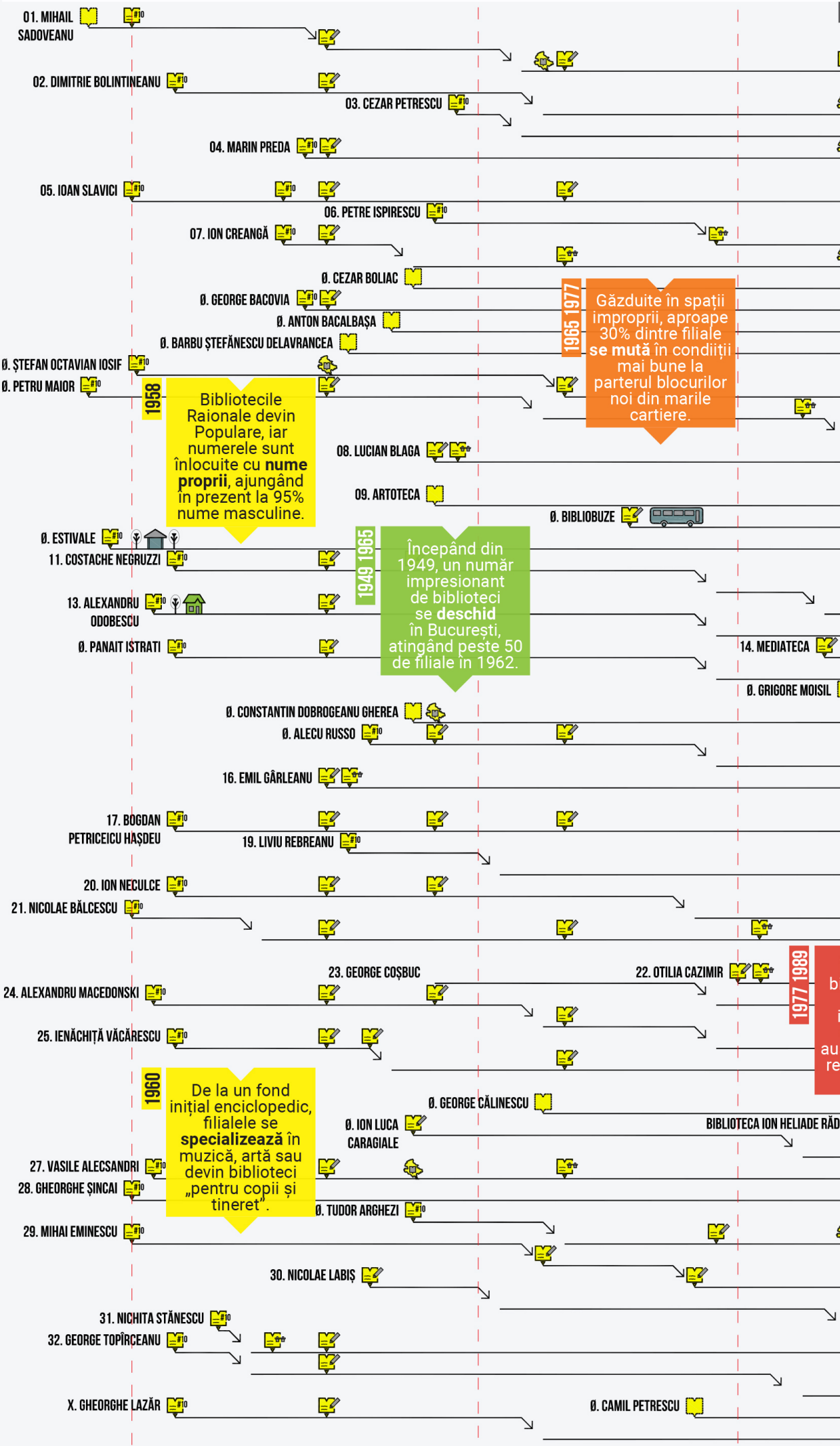
Bibliotecile se dotează cu calculatoare, oferind acces gratuit la internet, trecând la gestiunea digitală a colecțiilor.

2002

Legea 334/2002 definește cărțile ca „bunuri culturale comune” și indică necesarul de spații și de volume raportat la populație.

1983 1984 1985 1986 1987 1988 1989 1990 1991 1992 1993 1994 1995 1996 1997 1998 1999 2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007 2008 2009 2010 2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017 2018 2019 2020 2021 2022

1958
Bibliotecile Raionale devin Populare, iar numerele sunt înlocuite cu nume proprii, ajungând în prezent la 95% nume masculine.

1949-1965
Începând din 1949, un număr impresionant de biblioteci se deschid în București, atingând peste 50 de filiale în 1962.

1965-1977
Găzduite în spații impropii, aproape 30% dintre filiale se mută în condiții mai bune la parterul blocurilor noi din marile cartiere.

1960
De la un fond inițial enciclopedic, filialele se specializează în muzică, artă sau devin biblioteci „pentru copii și tineret”.

1977-1989
În anul 1989, se încheie procesul de mutare și reorganizare a bibliotecilor în spații moderne și funcționale.

- 01. MIHAIL SADOVEANU
- 02. DIMITRIE BOLINTINEANU
- 03. CEZAR PETRESCU
- 04. MARIN PREDĂ
- 05. IOAN SLAVICI
- 06. PETRE ISPIRESCU
- 07. ION CREANGĂ
- Ø. CEZAR BOLIAC
- Ø. GEORGE BACOVIA
- Ø. ANTON BACALBAȘA
- Ø. BARBU ȘTEFĂNESCU DELAVRANCEA
- Ø. ȘTEFAN OCTAVIAN IOSIF
- Ø. PETRU MAIOR
- 08. LUCIAN BLAGA
- 09. ARTOTECA
- Ø. BIBLIOTECI
- Ø. ESTIVALE
- 11. COSTACHE NEGRUZZI
- 13. ALEXANDRU ODOBESCU
- Ø. PANAIT ISTRATI
- 14. MEDIATECA
- Ø. GRIGORE MOISIL
- Ø. CONSTANTIN DOBROGEANU GHEREA
- Ø. ALECU RUSSO
- 16. EMIL GĂRLEANU
- 17. BOGDAN PETRICEIU HAȘDEU
- 19. LIVIU REBREANU
- 20. ION NECULCE
- 21. NICOLAE BĂLCESCU
- 22. OTILIA CAZIMIR
- 23. GEORGE COȘBUC
- 24. ALEXANDRU MACEDONSKI
- 25. IENĂCHIȚĂ VĂCĂRESCU
- Ø. GEORGE CĂLINESCU
- Ø. ION LUCA CARAGIALE
- Ø. GEORGE CĂLINESCU
- Ø. ION LUCA CARAGIALE
- Ø. TUDOR ARGHEZI
- 27. VASILE ALECSANDRI
- 28. GHEORGHE ȘINCAI
- 29. MIHAI EMINESCU
- 30. NICOLAE LABIȘ
- 31. NICHITA STĂNESCU
- 32. GEORGE TOPÎRCEANU
- X. GHEORGHE LAZĂR
- Ø. CAMIL PETRESCU

1996
Prin restituirea în natură a imobilelor naționalizate de stat, bibliotecile pierd aproape 30% din spații, doar câteva fiind relocalate.

1990
Se anulează Bibliobuzele din cartiere și se închid Bibliotecile Estivale din parcuri, locațiile lor fiind transformate în terase.

2008
Pierderea spațiilor post 1990 este compensată doar parțial prin comasări, alocări de spații și construcția a 2 filiale noi.

Învățământul bibliotecomic se suspendă iar bibliotecile stagnează în sterilitate, câteva alocări la bloc și specializări.

X. ELENA FARAGO

DEPOZITUL DE COLECȚII NICOLAE IORGA

26. DEPOZITUL DE COLECȚII NICOLAE OLAHUS

2022
50% dintre filiale au în jur de 100mp, iar raportul dintre suprafața bibliotecilor existente și reglementările legii este de 1 la 4.5.

10. DIMITRIE CANTEMIR

12. BIBLIOTECA SONORĂ PENTRU NEVĂZĂTORI ȘI AMBLOPI (BSNA)

CARAVANA POVEȘTILOR
BIBLIOTECA LA FIRUL IERBII

15. ELENA VĂCĂRESCU

PAN HALIPPA

CENTRUL DE TINERET

18. INSTITUTUL MIRCEA ELIADE

BIBLIOTECA OCTAVIAN GOGA

X. CENTRUL CULTURAL OCTAVIAN GOGA

3.2. TIPOLOGII de BIBLIOTECI

Caracter local

Cu 2 excepții post 1990, bibliotecile de cartier n-au fost găzduite de imobile special construite, ci mai degrabă pe „unde s-a găsit”. Pe lângă dezavantajele funcționale și de acoperire a cartierelor, particularitatea moștenită a devenit o caracteristică locală. Bibliotecile au evoluat în câteva tipologii: La Casă, La Bloc și În Blockhaus, În Parc, La Complex sau Mobile.

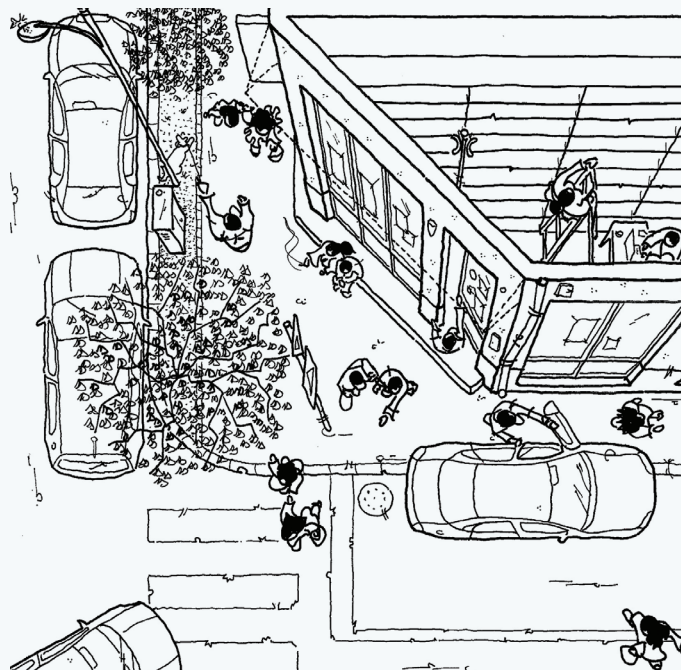
LA CASĂ

05

Biblioteca locului

Începând cu 1949, dar mai ales odată cu reorganizarea legislativă a bibliotecilor din 1951, un „val” de biblioteci publice se deschid în București, în special în cartierele periferice. Însă acestea nu erau instalate în construcții noi, dedicate. Urgența demersului și lipsa constantă a fondurilor Consiliilor Populare de raion a făcut ca bibliotecile să fie mereu găzduite în Case de Cultură, în Cluburi Muncitorești, dar mai ales în imobile naționalizate. În 1962, în București funcționau peste 50 de biblioteci „populare”, majoritatea deschise în case cu curte.

Bibliotecile la casă erau de 2 tipuri, în funcție de caracterul zonei pe care o deserveau: în case mai răsărite din mahalalele orașului (1 nivel, cu camere scunde, ce uneori includeau și o prăvălie sau o cârciumă la stradă) sau în vile din zonele centrale (1-2 nivele, cu camere înalte, organizate cu zone de primire, scară interioară și hol central). În ambele variante, casa beneficia de o curte plantată cu flori și pomi fructiferi, o adevărată „binecuvântare” pentru activitățile bibliotecii, dar care se cerea tot timpul îngrijită, măturată și udată. Biblioteca păstra un aer domestic, intim și cald, furnizat și de încălzirea cu sobe, de aranjarea camerelor, dar și de poveștile caselor. După relocări și închideri, mai există și astăzi câteva biblioteci la casă, care, chiar și în circuitul public, au rămas „case ale locului”, ancorate în rețeaua de vecinătate domestică. Aici, într-ajutorarea, schimbul, darul, privitul și vorba peste gard contribuie la menținerea unei relații personalizate cu cartierul „cam ca într-un sat”.

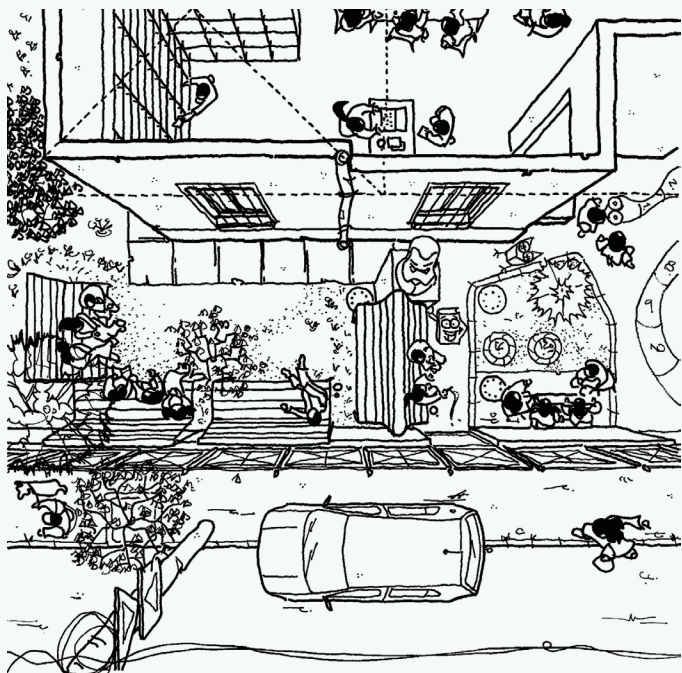
ÎN BLOCKHAUS

04

Biblioteca cu vad

Pe lângă casele și vilele naționalizate care au găzduit biblioteci începând cu 1950, s-au deschis filiale și la parterul imobilelor de locuințe colective construite în perioada interbelică. Ridicate în zonele centrale de antreprenorii privați din epocă, aceste „blockhaus-uri” în stil modernist erau compuse din apartamente de vânzare sau închiriere. Imobilele de pe străzile principale sau din zonele cu vad erau prevăzute cu spații comerciale la parter. Prin naționalizarea imobilelor, aceste spații intră în circuitul comerțului socialist, găzduind și biblioteci de cartier.

Deschise în foste cârciumi, baruri, birturi, magazine, prăvălii sau chiar în sedii de bănci, bibliotecile din blockhaus au beneficiat de moștenirea de spațiu-reper în cartier pe care l-au avut funcțiunile anterioare. Fiecare bibliotecă a dezvoltat astfel o personalitate specială, în raport cu descendența, spațiul, strada, memoria și rețelele de vecinătate pe care le împărțea cu imobilul gazdă. Aici pivnița, intrarea secundară și scara de serviciu a servitorilor, cotloanele, împreună cu locatarii „cei vechi” de deasupra și cu legendele urbane ce le învăluie, au contribuit la articularea unui caracter distinct al fiecărei biblioteci. Câteva dintre cele care au supraviețuit retrocedării imobilelor foștilor proprietari din anii 1990-2000 se găsesc astăzi pe străzi intens comerciale, rămânând ca niște „oaze de liniște dintre bancă și farmacie”. Bibliotecile din blockhaus-uri au o personalitate specifică, asemănătoare bibliotecilor la casă sau vilă, dar conectate la o viață urbană trepidantă, similară cu bibliotecile de la bloc stradal.

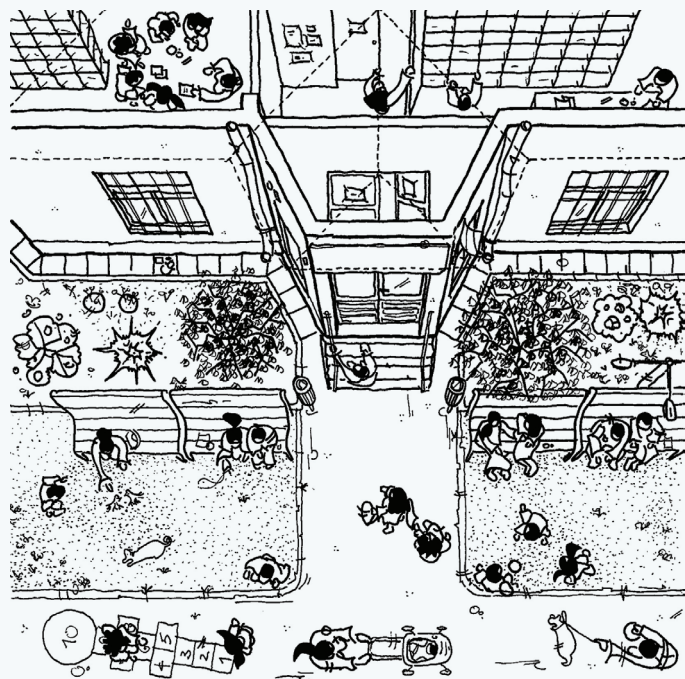
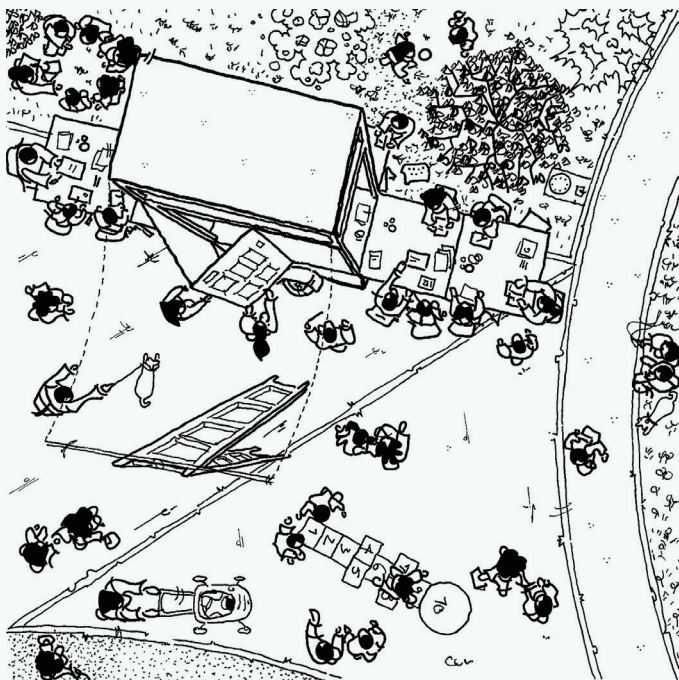
MOBILE

BU

Biblioteca pe roți

În ciuda numeroaselor biblioteci nou deschise, spațiile mici, lipsa fondurilor, orașul în expansiune și urgența accesului la carte a unei populații în creștere, au determinat apariția unor biblioteci complementare. Astfel apar „Bibliotecile Mobile” ca programe asociate filialelor fixe: găzduite în spații publice („Bibliotecile Estivale” din parcuri) sau în instituții („Colțul Roșu” din fabrici) sau chiar în spații private gestionate de către cititori voluntari („Bibliotecile de Casă” la domiciliu).

Unele dintre ele au fost mobile la propriu: Bibliobuzele. Autobuze de transport călători dotate cu rafturi, operate de un șofer și o bibliotecară, Bibliobuzele au funcționat între 1974 - 1992 pe 4 trasee ce deserveau zone cu filiale mici, puține sau deloc, mai ales în cartierele nou construite. Bibliobuzele plecau pe traseu și opreau după un orar săptămânal în stații prestabilite din zone reper. Aici „niciodată n-au fost probleme cu parcare”, însă nu era ușor pentru bibliotecarii care „iarna înghețau și vara se coceau”. În pofida caracterului temporar, în jurul stațiilor s-a dezvoltat, similar cu filialele fixe, o rețea de „prieteni ai bibliotecii” alcătuită din cititori fideli, vecini săritori sau angajați din zonă pe care bibliotecara „ii știa ca pe propriile buzunare”. În ultimii ani, programele BMB „Caravana Poveștilor” (2016-2017) și „Biblioteca la Firul Ierbii” (2021-2022), susținute de Remorca de Cercetare și Activare (RCA) realizată de studioBASAR, au luat parțial practica bibliotecilor temporare deschise în parcuri, la intersecția între Bibliobuze și Bibliotecile Estivale.

ÎN PARC

01

Biblioteca verde

Parte din programul Bibliotecilor Mobile, primele Biblioteci Estivale se deschid în anii 1950 în parcurile din stațiunile de „cură și odihnă” de la munte și mare. Cum „cititul pe timp de vară” trebuia încurajat, ideea e preluată și în orașe. În 1949 se deschid 5 „biblioteci volante” în ștrandurile din București pe perioada verii. Le urmează mai multe „biblioteci sezoniere” ce se deschid începând cu 1950-51 în „parcurile de cultură și odihnă”, printre care Stalin, 8 Mai, 23 August, Libertății sau Cișmigiu (Herăstrău, Tei, Național și Carol, după denumirile actuale).

În parcul Herăstrău au activat bibliotecile A și B, deservite de câte un bibliotecar, găzduite în pavilioane alcătuite dintr-o structură ușoară, deschise doar pe perioada verii și aprovizionate cu carte din aceleași depozite ca și Bibliobuzele. Pavilioanele aveau o terasă acoperită generoasă ce funcționa ca o „sală de lectură fără ziduri”, foarte căutată în zilele calde și în timpul sesiunilor de examene. În urma gestiunii dificile și a politicilor de austeritate de după 1990, Bibliotecile Estivale se închid, construcțiile lor fiind transformate în terase și restaurante. Nu doar bibliotecile temporare au fost niște puncte de atracție în parcurile orașului, ci și filiale de sine stătătoare, găzduite de construcții permanente. Supranumită „biblioteca din parc”, una dintre aceste filiale mai există și astăzi. Aidoma fostelor biblioteci estivale, filiala beneficiază de contextul generos al parcului public și întreține legături personalizate cu „permanenții” din cartier, dezvoltând un caracter distinct, similar cu o bibliotecă de casă.

LA BLOC

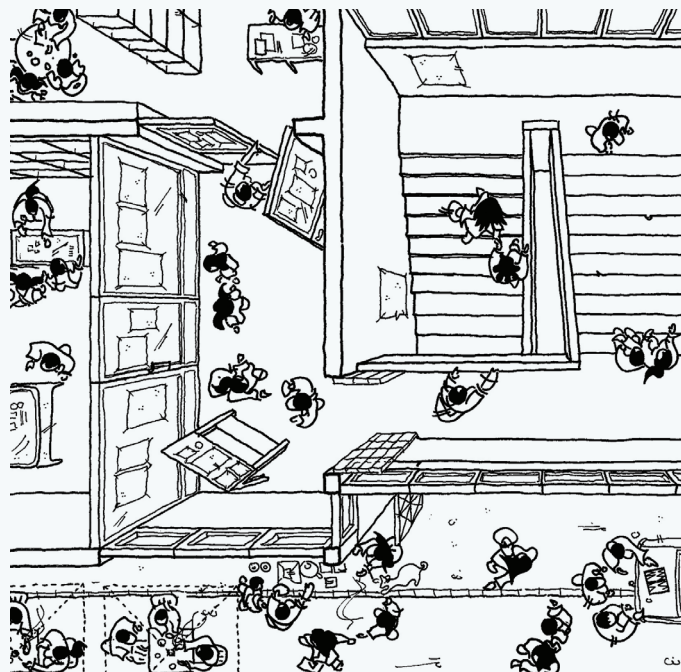
10

11

Biblioteca noastră

Începând cu anii 1960, „sistematizarea” orașului ia avânt, ca răspuns la industrializarea abruptă și creșterea accelerată a populației. Se ridică marile cartiere de locuințe colective, care aveau nevoie de filiale noi. Între 1965-1977 multe biblioteci de casă se mută pentru condiții mai bune la bloc. Însă nici atunci n-au fost proiectate spații special destinate bibliotecilor. Se recomanda deschiderea de „biblioteci populare, de cartier” în „unitățile social-culturale de microraiion” sau amplasarea lor în spațiile cu destinație comercială de la parterul blocurilor.

Se disting 2 tipuri de biblioteci la bloc: *pavilion* (în mijlocul comunității) – în blocuri de garsoniere cu locuințe la parter construite în anii 1960-1970, articulate în microraiioane, re folosind proiecte tip de hotel, unde recepția era o construcție exterioară, transformată aici în „cameră de întruniri familiale”, administrație, magazin sau bibliotecă; și *stradal* (în zone cu vad) – în blocuri cu spații comerciale la parter din anii 1970-1980, similare cu blockhaus-urile interbelice, ce bordau marile bulevarde coridor. Atât spațiul, cât și modul informal de funcționare le face să fie „de bloc”, devenind parte din ecosistemul de practici spațiale și relații de vecinătate specifice vieții la bloc. La nevoie „sunăți la interfon” de către bibliotecari, vecinii-cititori dezvoltă un atașament față de „biblioteca noastră”, bazat pe împrumut, schimb, ajutor și grijă. După retrocedările din anii 1990-2000, peste 65% din filialele rămase sunt la bloc, funcționând ca resurse valoroase pentru comunitățile din marile cartiere.

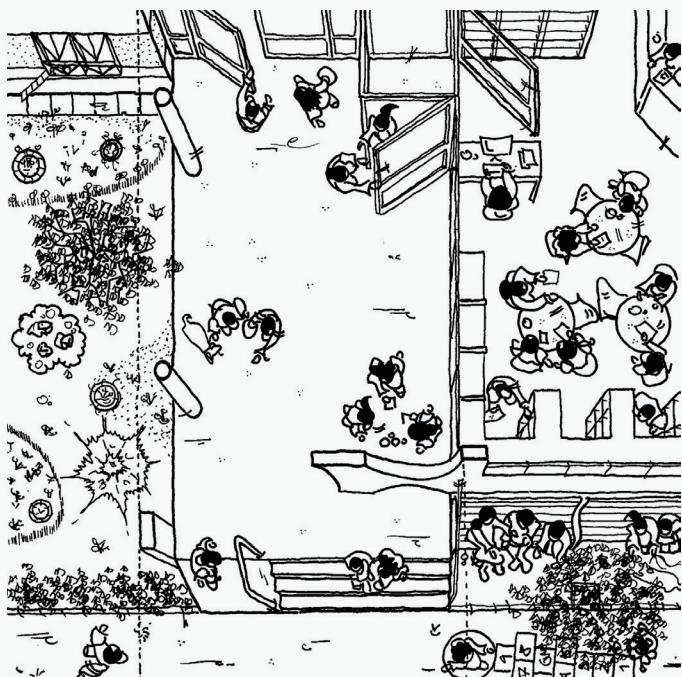
LA COMPLEX

01

Biblioteca cooperativă

Apartamentele și programele educaționale aveau prioritate la construcție în cadrul noilor ansambluri. Din rațiuni economice, echipamentele comerciale, și mai ales cele socio-culturale, erau adesea reduse față de plan, construite cu întârziere sau rămâneau doar pe hârtie. Când nevoia de spații o impunea, programele culturale erau „îmbinate” cu Complexul Comercial. Astfel, se puteau deschide aici și biblioteci, însă doar la nivelul superior al Complexului, obținându-se „izolarea necesară” față de „aglomerația și circulația intensă” a străzii comerciale.

Pe fondul lipsei de spații dedicate, au fost deschise biblioteci nu doar în Centrele Culturale, în Cluburile Muncitorești sau la parterul blocurilor, ci și în Complexele Meșteșugărești. Echipamente edilitare specifice ansamblurilor cu locuințe la parter construite în anii 1960-1970, construcții independente de 2 niveluri, amplasate în zone cu vad, aceste Complexe concentră o serie de spații comerciale și servicii de proximitate. Mai degrabă ca o excepție, o filială este găzduită și astăzi într-un astfel de Complex, ce ilustrează simbioza creativă între diferite forme de organizare economică: cooperatiste, antreprenoriale și corporatiste. Aici, fragmentarea și privatizarea au determinat degradarea spațiilor comune, îngrijite informal de ultimii actori publici din Complex. Filiala beneficiază în continuare de avantajul locului cu vad și de cultivarea relațiilor personalizate, dezvoltând un caracter particular, bazat pe moștenirea practicilor de într-ajutorare, colaborare și grijă specifice cartierelor de blocuri.

3.3. SPAȚIUL BIBLIOTECII Spațiu de socializare

Spațiul material și normele comportamentale asociate bibliotecii au capacitatea de a genera relații sociale specifice. Cu cât amenajarea este mai personalizată și mai informală și cu cât atmosfera este mai relaxată și mai tolerantă, cu atât cititorii „se simt ca acasă”, se atașează de filială, o frecventează mai des și interacționează mai mult cu ceilalți.

3.4. BIBLIOTECAR – BIBLIOTECĂ În rețea

Dincolo de raporturile instituționale formale, bibliotecile întrețin o țesătură de legături personale bazate pe practici informale. Bibliotecarii împărtășesc probleme și soluții, resurse și cunoștințe, formând, practic, „o comunitate”. Online, telefonic sau la fața locului, bibliotecarii-colegi se ajută la nevoie, se sprijină reciproc și învață împreună.

Pentru cititori

Din perspectiva practicării meseriei ca pe „o chemare”, bibliotecarii au un rol central în crearea unei comunități de prieteni în jurul bibliotecii. Bibliotecarii îi îndrumă pe cititori în relația cu cartea și acționează ca facilitatori culturali și sociali. Practica informală a recomandărilor de carte făcute cititorilor, adesea la cererea acestora, este foarte apreciată și larg răspândită.

3.5. CITITOR – BIBLIOTECĂ Prietenii bibliotecii

Cititorii nu intră într-o relație abstractă cu biblioteca, ci într-o relație personală cu bibliotecarii, adesea una de prietenie. Cititorii devin, astfel, „de-ai casei”, un fel de „prieteni ai bibliotecii”. Într-o relație „de la unu la unu”, se sfătuiesc, ies în oraș, se vizitează acasă și adesea „se duc” după bibliotecară la altă filială din alt cartier, dacă aceasta este transferată.

Comunitatea bibliotecii

Biblioteca facilitează relații de prietenie între cititori, prin cooptarea lor în activitățile

și atelierelor bibliotecii, coagulându-i în jurul interesului pentru carte și socializare. Aceste relații transcend sfera bibliotecii. Unele cititoare organizează cercuri de lectură la sala de sport, „într-un fel de sisterhood”, găsindu-și astfel cele mai bune prietene.

Îngrijirea bibliotecii

Apropierea cititorilor de bibliotecă determină și apropierea simbolică de către aceștia a spațiului, care devine „un spațiu al nostru”. Totodată, subfinanțarea constantă a determinat cititorii să contribuie direct la buna funcționare a bibliotecii, prin amenajarea și personalizarea spațiului, donații de materiale sau de carte, ori prin activități voluntariat.

Nod comunitar

Bibliotecile de cartier suplinesc „nevoia de comunitate” și devin locuri accesibile în proximitate unde locuitorii pot să participe, să contribuie și să fie împreună cu ceilalți și altfel decât în spațiile dominate de consum. Tot aici, grădinițele, școlile, liceele sau alți parteneri civici din zonă se întâlnesc și acționează ca parte a comunităților de proximitate.

3.6. ROLUL BIBLIOTECII Instrument social

Prin utilizarea în comun a cărții, biblioteca insuflă cititorilor ideea de bunuri comune, într-un spațiu public, „pentru societate”. Prin accesibilizarea cunoașterii și către oameni cu condiții materiale precare, biblioteca îi susține pe aceștia în momente dificile din viață și se manifestă ca o „intervenție statală” necesară reducerii inechităților sociale.

Spațiu sigur

Biblioteca funcționează ca un spațiu de siguranță unde cititorii și bibliotecarii se pot vulnerabiliza unii față de alții și sprijini reciproc. Aici, se mai „schimbă o vorbă”, părinții își lasă cu încredere copiii după școală, iar adolescenții nu vin din obligație, ci pentru că se simt „ca la cafea, dar în loc de cafea ai cărți”. Toți sunt primiți deopotrivă de acest spațiu incluziv și tolerant.

Spațiu democratic

Ca spațiu public în care nu există presiunea cheltuirii, biblioteca se deschide cititorilor indiferent de posibilitățile lor materiale și de condiția socială. Rolul social al bibliotecii se manifestă în plan cultural prin democratizarea culturii, facilitarea accesului la carte și diseminarea cunoașterii către oameni din toate mediile sociale, fără discriminări.

3.7. PANDEMIA Spațiu suport

Contextul pandemic i-a afectat în mod diferit pe cititori și bibliotecari, în funcție de rutinele lor în spațiul bibliotecii. Restricțiile au amplificat relațiile personale construite în timp dintre bibliotecare și prietenii bibliotecii. Aceștia s-au deschis, vulnerabilizat și sprijinit reciproc și în afara spațiului fizic al bibliotecii, adaptându-se mai bine situației.

4. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

În urma evoluției istorice, bibliotecile au dezvoltat un caracter local, ce se manifestă prin câteva tipologii distincte de filiale. Această particularitate merită protejată și însușită în mod explicit, asumată în amenajarea spațiilor, în ambianță, în signalistică, dar și în programe și activități specifice, în relație cu caracteristicile spațiului interior-exterior, cu vecinătățile imediate și cu cartierului extins.

Tot ca o consecință a evoluției istorice este și acoperirea deficitară a teritoriului orașului și spațiile reduse și improprii. Aceste tendințe trebuie însă corectate prin evaluarea nevoilor populației în funcție de zone de proximitate, urmate de inițierea unor programe complementare de biblioteci temporare, de extindere a filialelor existente și de articulare a unui proiect pe termen lung pentru construcția de biblioteci publice.

Percepția cititorilor față de bibliotecă este determinată de amenajarea spațiului și de regulile de utilizare. Cu cât spațiul este mai personalizat, și nu doar unul generic, standardizat, și cu cât folosirea este mai informală, mai puțin instituționalizată, cu atât ambianța devine mai relaxată, mai tolerantă, mai primitoare. Astfel, spațiul este mai ușor de domesticit, cititorii se atașează mai tare de bibliotecă, o frecventează mai des și o folosesc mai mult și pentru interacțiunea cu ceilalți.

Bibliotecarii întrețin o țesătură de legături personale bazate pe practici informale, ce trec și dincolo de raporturile instituționale formale. Prin această rețea complementară, circulă cunoștințe, se cristalizează relații și se creează o comunitate. Astfel de practici merită apreciate și valorizate pentru contribuția lor la funcționarea bibliotecilor. Fără a le formaliza excesiv, aceste raporturi trebuie stimulate, încurajate și susținute prin mecanisme și instrumente dedicate.

În unele situații, între bibliotecari și cititori se dezvoltă mai degrabă o relație personală și concretă, decât un raport abstract și impersonal. Unii dintre cititori consideră relația cu bibliotecarii drept una de prietenie. Această abordare contribuie la articularea unei comunități mai unite, de cititori mai apropiați de nevoile bibliotecii, dar și mai rezistente la schimbare. Uneori, lipsa de personal ce determină relocări bruște ale bibliotecarilor, poate provoca destrămarea unor comunități fragile, construite în timp.

Prin recomandările pe care le fac și prin relațiile personale pe care le creează cu cititorii, bibliotecarii acționează ca mediatori între carte și cititor, facilitând accesul la cultură și contribuind la îndeplinirea rolului social al bibliotecii. Astfel, evaluarea impactului trece dincolo de perspectiva cantitativă a schimbului de carte și a numărului de cititori, către o abordare în care bibliotecile și bibliotecarii îndeplinesc multiple roluri, ce trebuie recunoscute, valorizate și susținute corespunzător.

Pe de altă parte, această „muncă emoțională” depusă de bibliotecare, și pe care cititorii o așteaptă, nu ar trebui să se manifeste printr-o supraexploatare a personalului. Empatia și dedicarea către profesie nu trebuie să determine o supraîncărcare cu obligații, mai ales în condițiile în care personalul uneori insuficient, raportat la cantitatea mare de sarcini zilnice specifice, cu greu ar mai putea oferi amabilitatea, prietenia și empatia pe care cititorii le apreciază la bibliotecare.

Strânși în jurul interesului comun pentru carte și participând la activitățile bibliotecii, între cititori se dezvoltă relații de prietenie, ce transcend sfera bibliotecii. Într-un oraș în care izolarea diverselor grupuri se accentuează spațial și comportamental, biblioteca se manifestă ca un instrument de coeziune, ca un pol comunitar care aduce laolaltă oameni de diferite condiții sociale. Bibliotecile rămân printre puținele spații publice care mai pot coagula și găzdui comunități urbane diverse.

Prin diferite forme de îngrijire, cititorii apropiază simbolic biblioteca. Aceste încercări personale de a îmbunătăți situația bibliotecii sunt și o consecință a subfinanțării. Recunoașterea și valorizarea contribuției cititorilor nu justifică însă continuarea funcționării bibliotecilor la limita supraviețuirii. Sprijinirea acestui program public trebuie să fie corelată cu nevoile reale ale populației. În același timp, chiar și în scenariul asigurării de către administrație a unei finanțări adecvate, biblioteca poate să lase loc și să invite participarea cititorilor la viața filialei, ca o formă de deschidere și incluziune.

Biblioteca se manifestă ca un spațiu public, ce adună oamenii în jurul cărților ca bunuri comune, unde cunoașterea este accesibilă și către oameni cu condiții materiale precare, contribuind astfel la echitatea socială și estomparea inegalităților. Este însă necesară o responsabilizare mai clară a acestui rol, prin dezvoltarea de proiecte, programe, mecanisme și colaborări la nivel de rețea, cât și prin pregătirea personalului pentru relaționarea cu persoane provenind din grupuri marginalizate sau precare.

În lipsa unei rețele de centre comunitare, unele biblioteci suplinesc implicit această nevoie în cartiere. Aici, locuitorii pot lua parte la comunitate și altfel decât în spațiile dominate de consum, iar partenerii civici din proximitate pot acționa împreună. Acoperirea inegală a teritoriului, spațiile improprii și resursele limitate, le fac însă să rămână situații fragile, izolate și temporare. O asumare explicită a bibliotecilor ca noduri comunitare cere recunoașterea nevoilor, identificarea resurselor și mecanismelor necesare ce pot susține acest rol.

Biblioteca poate furniza spații sigure și incluzive pe care copiii, adolescenții, adulții și vârstnicii le pot frecventa, indiferent de condiția socială, fără a fi discriminați. Cu toate acestea, distribuția inegală în teritoriu, limitările spațiale și resursele reduse afectează capacitatea de funcționare incluzivă a bibliotecilor. Pe termen scurt, utilizarea intensivă a resurselor existente, cum ar fi spațiile exterioare din proximitate, sau a parteneriatelor cu actori diverși, ori îndrumarea personalului spre activarea incluzivă, pot funcționa ca soluții.

Biblioteca este un spațiu social, unde nu există presiunea cheltuirii, deschis cititorilor indiferent de posibilitățile lor materiale și de condiția socială, asigurând democratizarea culturii, prin accesibilizarea cunoașterii. Astfel de spații sunt extrem de valoroase pentru comunități. Există însă cartiere întregi care nu beneficiază de accesul la o bibliotecă de proximitate. Reactivarea și susținerea programelor complementare mobile și temporare poate funcționa ca un preambul la un proces mai amplu de extindere a rețelei de biblioteci.

În situații de criză, bibliotecile publice au funcționat ca spații suport pentru cititori și bibliotecari, care s-au sprijinit reciproc, chiar și în afara spațiului fizic al bibliotecii. Evidențiată în situații critice, cultivarea unei rețele de relații personalizate în jurul bibliotecii se dovedește extrem de valoroasă în orice context, datorită capacității de a se extinde și în alte zone din societate, oferind astfel un model de funcționare comunităților urbane, și dincolo de schimbul de carte.

Bibliotecile de cartier din București funcționează ca o infrastructură umană, ce se reflectă în întreaga lor activitate, de la relațiile personale între toții actorii implicați în viața bibliotecii, la cele socio-spațiale decurgând din amenajarea și utilizarea informală a spațiului, apropierea simbolică a bibliotecii de către utilizatori, ori felul în care spațiul bibliotecii este de fapt o construcție socială, care susține interacțiunea utilizatorilor.

Pentru acest motiv, evaluarea bibliotecilor de cartier trebuie să treacă dincolo de o simplă perspectivă cantitativă a numărului de cititori și de titluri împrumutate, și trebuie să aibă în vedere multiplele roluri pe care bibliotecile de cartier le îndeplinesc. Nu doar cantitativ poate fi evaluat rolul bibliotecii de instrument social care ajută tineri în situații dificile și persoanele defavorizate de a-și găsi un drum în viață. În același timp, nu poate fi determinat doar prin măsurători rolul de spațiu sigur și de spațiu suport unde vârstnicii sunt reincluși în viața socială și își pot pune în valoare abilitățile. Mai departe, nu se poate evalua numai prin simple cifre rolul de pol comunitar, care, în lipsa unor instituții civice dedicate în cartiere, reușește să coaguleze comunități diverse și să ajute astfel la estomparea segregării socio-spațiale cu care orașul se confruntă.

La nivelul spațial al orașului, bibliotecile de cartier suferă tocmai prin acoperirea deficitară și inegală în cartiere, de spațiile reduse și uneori improprii ale filialelor, ceea ce conduce la inegalitate geografică și la reproducerea segregării socio-spațiale. Aceste probleme sunt doar parțial compensate prin relațiile personalizate de îngrijire ale oamenilor ce alcătuiesc biblioteca și comunitatea ei extinsă. Pe viitor, viziunea de dezvoltare a rețelei de biblioteci necesită o asumare publică, instituțională, de recunoaștere, includere și susținere a multiplelor roluri ale bibliotecilor de cartier, pe care această analiză le-a expus.

CREDITE

Harta Bibliotecilor de Cartier (HBC) a fost inițiată în 2020 în contextul doctoratului susținut de Alex Axinte (arhitect) la Sheffield School of Architecture (SSoA), Universitatea din Sheffield. Din decembrie 2021 - septembrie 2022, s-a alăturat cercetării Alexandru Vârtej (antropolog).

HBC este un proiect de cercetare ce își propune să pună bibliotecile de cartier pe harta comunităților din București.

HBC își propune să funcționeze ca o arhivă a bibliotecilor de cartier și a evoluției lor în context urban și istoric.

HBC urmărește să contribuie la conștientizarea rolului bibliotecilor de cartier în coagularea comunităților locale.

Printr-o serie de rapoarte, prezentări, texte și tipărituri, HBC caută să evidențieze impactul bibliotecilor asupra calității vieții, contribuția lor la menținerea echității urbane și să aducă argumente pentru valorizarea, susținerea, dezvoltarea și extinderea rețelei de biblioteci în cartiere.

Echipa HBC:

Cercetători: Alex Axinte, Alexandru Vârtej.

Grafică: Ioana Capotă, Alex Axinte.

Design grafic: Edi Constantin.

HBC este un proiect asociat Garaj DESCHIS, în parteneriat cu Biblioteca Metropolitană București și susținut de Ordinul Arhitecților din România prin timbrul de arhitectură.

Proiectul nu reprezintă în mod necesar poziția finanțatorilor și partenerilor. Conținutul și rezultatele proiectului sunt în întregime responsabilitatea autorilor cercetării.

Un proiect

Partener

**BIBLIOTECA
METROPOLITANĂ
BUCUREȘTI**

Susținut de

**ORDINUL
ARHITECȚILOR
DIN ROMÂNIA**

Timbrul de
arhitectură

Partener media

